

Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Methods of Forming Media Competence of Future Primary School Teachers

Альона Плугіна¹

Alona Pluhina

¹ *Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*

24 Kyievo-Moskovska Street, Hlukhiv, 41400, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.62-9](https://doi.org/10.22178/pos.62-9)

LCC Subject Category:
[LB1775-1785](#)

Received 10.05.2020
Accepted 20.05.2020
Published online 30.09.2020

Corresponding Author:
alenaplugin@gmail.com

© 2020 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. У статті обґрунтовано методику формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, що реалізуються в процесі впровадження засобів медіаосвіти під час професійної підготовки. Актуальність статті визначається динамічними тенденціями впровадження медіа в освітній процес. У той час як роль засобів масової інформації в освітніх процесах зростає, виникає складність їх застосування. Тому умови, в яких повинна здійснюватися підготовка учнів до життя в інформаційному суспільстві, потребують визначення й конкретизації змісту медіаосвітньої підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Вирішення проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій має велике практичне значення. Розглянуто особливості медіаосвіти як необхідної складової для формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. З'ясування взаємозв'язку теоретичних і практичних компонентів у методиці формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи зовсім не випадковий. Методика, ґрунтуючись на теоретичних засадах, висуває вимоги до керування, що саме вчителі повинні обрати з методичного арсеналу для практичного здійснення пізнавальної діяльності молодших школярів та досягнення виховної мети навчання.

Незалежно від форми медіаосвітньої роботи, прийомів, що використовуються під час організації медіаосвітнього заняття, медіапедагогічна діяльність повинна будуватися як цілісна система, а кожне заняття мати чітку мету й комплекс педагогічних завдань.

Запропонована методика орієнтована на сучасні форми навчання із запровадженням як традиційних, так й інноваційних підходів. Нею передбачено гармонійне поєднання в структурі занять різних видів діяльності, перевага надавалася проблемним, аналітичним та оглядовим лекціям, що спонукали до комунікації. На заняттях переважали форми і методи медіаосвіти, що характеризувалися діалогічністю.

Ключові слова: методика; медіакомпетентність; майбутні вчителі початкової школи; медіаосвіта; медіаосвітні уміння.

Abstract. The article substantiates the method of formation of media competence of future primary school teachers, which are realized in the process of introduction of means of media education during professional training. The relevance of the article is determined by the dynamic trends in the introduction of media in the educational process. While the role of the media in educational processes is growing, their application is complex. Therefore, the conditions in which students should be prepared for life in the information society, require the definition and specification of the content of media education of future primary school teachers.

Solving the problem of forming the media competence of future primary school teachers based on the deep understanding of modern pedagogical technologies is of great practical importance. The peculiarities of media education as a necessary component for the formation of media competence of future primary school teachers are considered. Finding out the relationship between theoretical and practical components in the method of forming the media competence of future primary school teachers is not accidental. The methodology, based on theoretical principles, sets requirements for management, which teachers should choose from the methodological arsenal for the practical implementation of cognitive activities of primary school children and achieve the educational goal of learning.

Regardless of the form of media educational work, techniques used in the organization of media educational classes, media pedagogical activities should be built as a holistic system, and each lesson should have a clear purpose and set of pedagogical tasks.

The proposed methodology is focused on modern forms of education with the introduction of both traditional and innovative approaches. It provides a harmonious combination in the structure of classes of different activities, preference was given to problem-based, analytical, and review lectures, which encouraged communication. The classes were dominated by forms and methods of media education, which were characterized by dialogue.

Keywords: methodology; media competence; future primary school teachers; media education; media educational skills.

ВСТУП

Розвиток новітніх технологій зумовлює потребу в умінні керувати інформацією, вибираючи з великого потоку головне із мінімальними затратами часу. Цифровізація суспільства вимагає від людини вміння правильно працювати з медіаресурсами. Масивні інформаційні потоки охоплюють усі сфери життєдіяльності людини і головна складність полягає не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка саме інформація потрібна. Оскільки, велика кількість нинішніх медіа не перевіряє достовірність даних, що оприлюднюються, поширюються маніпулятивні технології.

Наразі метою діяльності закладів вищої освіти є підготовка освіченого фахівця, зорієнтованого на навчання протягом усього життя, а також його постійний особистісний та професійний розвиток. Медіакомпетентність впливає на рівень професійної компетентності студентів, забезпечує розвиток у них критичного й аналітичного мислення. Педагогічні заклади вищої освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань та вмінь майбутніх учителів, сформуванню творчу особистість сучасного педагога, здатного до дослідницької та інноваційної діяльності.

Сьогодні вкрай актуальний пошук способів інтеграції двох сутностей – медіа й освіти. У

зкладах вищої освіти України в ході констатувального експерименту виявлено низку проблем пов'язаних із недостатньою зорієнтованістю освітнього процесу на професійну підготовку майбутніх учителів до формування в учнів медіакомпетентності, а саме: слабка мотивація студентів до набуття медіаосвітніх знань; епізодичність застосування медіаосвітніх технологій в освітньому процесі; відсутність у майбутніх учителів інтересу до підвищення власного рівня медіакомпетентності; недостатній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями, пов'язаними з ефективним застосуванням медіаосвітніх засобів, їх дидактичними можливостями та функціями; відсутність у майбутніх учителів прагнення вдосконалювати свої знання та вміння шляхом застосування медіаосвітніх технологій.

Проблемою формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи займалися О. Федоров [6, 5], Р. Кьюбі [10], М. Маклюен [11], Г. Онкович [14], Л. Найдьонова [12], В. Різун [18]; медіаосвіти в професійну підготовку майбутніх педагогів (Ю. Казаков [8], Н. Рижих [17], Н. Шубенко [19]). Накопичено значний досвід підготовки фахівців із застосуванням технологій медіаосвіти (І. Жилавська [22], Н. Кириллова [9], І. Фатєєва [4], І. Хижняк [7], І. Челишева [2]).

Ураховуючи зазначене вище, виникає необхідність забезпечення належного рівня підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нами визначається методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи як сукупність взаємопов'язаних форм, засобів, методів, вправ та прийомів, спрямованих на підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіакомпетентності.

Згідно з розробленою методикою формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи здійснювалось поетапно: мотиваційно-пізнавальний, теоретико-компетентнісний, розвивально-діяльнісний, рефлексивно-творчий.

Кожен етап професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи передбачав систематичне та планомірне використання різноманітних засобів та способів проведення навчальних занять, відповідно до певної мети.

Мотиваційно-пізнавальний етап передбачав осмислення необхідності застосування медіатехнологій у процесі освітньої діяльності; усвідомлення значущості професійної педагогічної діяльності та потреби у формуванні медіакомпетентності; формування установки на подальшу професійну діяльність.

Відповідно до цього етапу застосовувалися методи переконання, звернення до власних інтересів та прикладів. Передбачалося опанування таких тем та основних питань до них:

– *Медіаосвіта як навчальна дисципліна.* Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіаосвіти. Зміст і основні завдання медіаосвіти, її зв'язок із соціальною педагогікою, психологією, філософією, культурологією, іншими навчальними дисциплінами. Методологічні та світоглядні установки стосовно цифровізації освіти. Інтегрально-філософський аналіз дефініцій: «медіаосвіта», «медіапедагогіка», «медіакультура», «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «критичне мислення», «медіасприйняття». Функції медіаосвіти у процесі здійснення навчально-виховних завдань закладів вищої освіти. Місце медіаосвіти в процесі професійної підготовки педагогічних працівників. Види медіа (преса,

телебачення, кінематограф, відео, звукозапис, радіо, інтернет). Класифікація та функції сучасних медіа за соціально-педагогічними критеріями: місце використання, змісту інформації, функціям та цілям використання, впливу на особистість.

– *Місце та роль медіа й медіаосвіти в сучасному світі.* Основні історичні етапи розвитку медіаосвіти в Україні та зарубіжних країнах. Медіаосвіта в сучасному світі й її вплив на розвиток особистості. Зародження медіа в Україні, українські газети та телебачення. Медіапроекти перших років незалежності. Стан та перспективи впровадження медіаосвіти в Україні. Розвиток медіаосвіти в США, Канаді, Австралії, Великобританії, Франції, Австралії та Німеччині. Роль ЮНЕСКО і Ради Європи в процесі медіаосвіти.

На кожному із етапів освітній процес у ЗВО здійснювався за принципом поєднання як інноваційних, так і традиційних технологій. Для досягнення високого результату засвоєння знань використовувалися різноманітні практичні завдання, спрямовані на формування досліджуваної якості. Нижче подано приклади таких завдань.

Завдання 1. «Знайомство з медіа». Наш час називають віком інформації та комунікації. Комунікація в перекладі з латинської – «спілкування», «передавання інформації». Вона потребує певного носія, способу передавання інформації («медіум»). На занятті ознайомимося з різноманітними медіа. Кожного дня, йдучи на заняття ви бачите газетні кіоски, знаходите в своїй поштовій скриньці різноманітні друковані видання (газети, реклама, релігійні та агітаційні видання, програми телепередач тощо).

Демонстрація майбутнім учителям газети та інтернет-видання. Бесіда за запитаннями типу: Що їх об'єднує, а що в них відмінного? З якою метою існують ці видання? Які слова-синоніми можна придумати до цих видань? Хто їх створює?

Завдання 2. «Дослідження понять і термінів медіаосвіти». Віднайти в інтернеті сайти медіаосвітньої тематики, зокрема, тексти, де йдеться про поняття й терміни медіаосвіти. Записати 10 ключових визначень із забезпеченням адреси сайту.

Завдання 3. «Порівнюю визначення термінів медіаосвіти». На сайтах в інтернеті вибрати

кілька визначень одного поняття (наприклад, медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаграмотність тощо) у трактуванні різних авторів. Прокоментувати ці визначення. Спробувати запропонувати своє.

Завдання 4. «Аналізую дослідження українських науковців з проблем медіаосвіти». На порталі «Медіаосвіта і медіаграмотність» вибрати праці українських дослідників із проблем медіаосвітньої діяльності. Охарактеризувати їх з метою виявлення проблем формування медіакомпетентності майбутніх фахівців. Записати міркування у вигляді тез.

Завдання 5. «Досліджую медіаосвіту зарубіжних країн». Віднайти в інтернеті сайти з медіаосвітньої тематики, де йдеться про стан медіаосвіти в певній зарубіжній країні. Можна скористатися літературою освітніх сайтів. Записати результати вашої розвідки у вигляді розширених тез із власним коментарем.

Теоретико-компетентнісний етап передбачав формування позитивного ставлення до навчання, знань та умінь, що сприятимуть застосуванню медіаосвітніх технологій у майбутній професійній діяльності. Передбачалося опанування таких тем:

– *Медіаосвіта як засіб розвитку критичного мислення.* Упровадження в українську педагогіку технології критичного мислення. Теорія медіаосвіти як засіб формування критичного мислення. Критичне мислення як здатність аналізувати медіаінформацію. Умови розвитку критичного мислення: створення середовища спілкування, проведення дискусій, диспутів, мозкових штурмів тощо. Аналіз впливу медіатекстів на студентську аудиторію.

– *Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи.* Поняття медіакомпетентності та її основні компоненти. Майбутній учитель як основний фігурант цифровізації в освіті. Сучасна парадигма освіти: запровадження інноваційних технологій, створення єдиного інформаційного простору, визначення нових функцій педагога та його ролі в освітньому процесі. Дидактичний і виховний потенціал медіа (інтерактивність, комунікативність, мультимедійність, індивідуалізація навчання тощо). Сприйняття світу та взаємодія з соціумом за допомогою аудіовізуальних засобів, масмедіа.

Для досягнення високого результату сформованості медіакомпетентності

використовувалися різнопланові практичні завдання, зокрема й спрямовані на розвиток критичного мислення:

Завдання 1. «Метод З-Х-Д («знаю – хочу дізнатися – дізнався»)). Запропоновано майбутнім учителям заповнити таблицю 1:

Таблиця 1 – Метод З-Х-Д («знаю – хочу дізнатися – дізнався»)

Що ми знаємо?	Про що хочемо дізнатися?	Про що дізналися
---------------	--------------------------	------------------

Стратегія «З-Х-Д» передбачала аналіз майбутніми учителями власних знань з теми, що буде розглядатися на занятті; постановку власних запитань з цієї теми, що виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку вони отримали на занятті, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів отримання нових знань (переглянути відео, знайти інформацію в інтернеті тощо).

Завдання 2. «Займи позицію». Майбутнім учителям пропонувалися зразки медіатекстів (рекламний буклет, газета, відеоролик, інтернет-сайт). Потрібно було проаналізувати його за такою схемою:

- що можна дізнатися з цього медіатексту?
- чи важливий для вас медіатекст?
- що вам подобається, а що ні в цьому медіатексті?

Далі пропонувалося дати відповіді на запитання («так», «ні», «не можу сказати») та прокоментувати їх:

- медіа транслюють лише достовірну інформацію?
- медіа не нав'язують ставлень, а лише висвітлюють факти?
- медіа об'єктивно характеризують усі категорії людей?
- медіа формують ставлення людини до проблем, подій, людей?

Завдання 3. «Комбінування». Запропоновано майбутнім учителям задіяти декілька чуттів одночасно: слухати музику, роздивлятися картину та листати книгу. Важливо зосередити увагу на тому, щоб усі дії були контрольованими та усвідомленими. Майбутні учителі

переконувалися, наскільки спочатку це важко, мозок намагається виокремити одну дію, але згодом ставало легше, так як утворювалися нові нейронні зв'язки.

Комбінувати можна не лише дії, а й предмети, наприклад, фотографію. Як можна її удосконалити? Змінити?

Завдання 4. «Німе кіно». Запропоновано майбутнім учителям прослухати записані заздалегідь звуки (стук у двері, дзюрчання струмка, шум ріки, гуркіт автомагістралі тощо) із заплющеними очима вгадати, що це за звук. А також запропоновано намалювати в уяві місце, де вони можуть його почути.

Завдання 5. «Метод переконання». Створити короткі анімації або оголошення, що демонструватимуть здоровий спосіб життя (наприклад, правила безпеки, здорове харчування й фізичні вправи) для певної аудиторії та підібрати для неї відповідні техніки переконання.

Розвивально-діяльнісний етап передбачав набуття практичних навичок застосування медіаосвітніх технологій під час підготовки до занять, а також на практиці у школі. Майбутні учителі навчилися застосовувати медіаосвітні технології в освітньому процесі.

Передбачалося опанування таких тем:

– *Медіапедагогіка і основи медіакомпетентності як психолого-педагогічна складова підготовки майбутніх учителів.* Специфіка сучасних медіаосвітніх засобів, приклади їх застосування в освітній галузі, особливості використання медіаінформації студентами закладів вищої освіти. Медіапедагогіка і медіакомпетентність як засоби створення середовища для культурного і духовного зростання студентської й учнівської і молоді та їх соціальної адаптації. Психолого-педагогічні аспекти застосування медіаосвітніх засобів. Поєднання традиційних методів навчання із засобами масової інформації й комунікації.

– *Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладів вищої освіти.* Організаційно-методичні аспекти формування основ медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи закладів вищої освіти. Сприйняття й перероблення інформації, уміння розуміти сутність повідомлень. Прихований зміст медіаповідомлень. Недостовірні інформація та засоби її розповсюдження.

Для досягнення високого результату формування умінь використовувалися різнопланові практичні завдання:

Завдання 1. Інтерактивна гра «Так – ні». На відповідь «так» студенти підводяться, на відповідь «ні» – сидять.

– Чи знаєте ви, що таке маніпуляція?

– Чи часто ви щось купуєте, переглянувши рекламу?

– Чи довіряєте ви всій інформації, яку передають медіа?

На занятті потрібно проаналізувати маніпулятивні можливості преси та реклами.

Завдання 2. «Вплив медіа на особистість». Заповнити таблицю 2 щодо специфіки впливу певного виду масмедіа на особистість.

Таблиця 2 – Специфіка впливу певного виду масмедіа на особистість

Вид масмедіа	Вплив на людину
Телебачення	
Радіо	
Книги, журнали	
Кіно	
Фотографія	

Завдання 3. «Технології педагогічного вектору розвитку медіаосвіти: створюю власну технологію використання медіапродукту з освітньою метою». Представити на занятті власну технологію використання медіапродукту з навчальною або виховною метою. Бути готовими до її обговорення.

Завдання 4. «Медіатека». Скласти медіатеку щодо певної освітньої тематики. Підібрати можливий матеріал для поповнення медіатеки:

– електронні тексти програмних творів української та світової літератури (обов'язково вказати інтернет-адреси електронних бібліотек, якими Ви скористалися); аудіо-книги;

– тематична підбірка фотографій (наприклад, «Фотоальбом Лесі Українки», «Степові квіти», «Земля з Космосу» тощо);

– відеокліпи, документальні, художні фільми або мультфільми, які можна використати на уроках;

– аудіо-збірки дитячих пісень, пісень про школу, класичної музики, народних пісень тощо.

Після представлення студентами групової роботи пропонувалося проаналізувати власну діяльність за запитаннями:

Чому Ви обрали саме цю тематику?

Яка головна ідея Вашої роботи?

Чи вдалося Вам повністю відобразити ідею в кінцевому варіанті?

Наскільки ґрунтовно вдалося дослідити поставлене завдання?

Наскільки вдалою є форма презентації проєкту?

Чи задоволені Ви своїм результатом?

Які ідеї й рішення не були реалізовані? Що завадило це зробити?

Рефлексивно-творчий етап передбачав формування рефлексивного ставлення майбутніх учителів до власної діяльності, конструктивного удосконалення власних медіаосвітніх умінь та підвищення рівня медіакомпетентності. Використання прогресивних медіаосвітніх технологій особистісно орієнтованого навчання, прагнення до самовдосконалення та здатність творчо підходити до вирішення практичних завдань.

Передбачалося опанування таких тем:

– *Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.* Репродуктивні, евристичні, ігрові, проблемні медіаосвітні заняття. Розвиток повноцінного сприйняття майбутніх учителів на матеріалі медіаосвіти. Аналіз творів медіаосвіти (розгляд змісту ключових епізодів медіатексту, спроба розібратися в логіці авторського мислення: в розвитку конфліктів, характерів, ідей тощо; виявлення авторської концепції й вираження власного ставлення до позиції творців медіатексту). Форми медіаосвіти (лекції, бесіди, письмові роботи – рецензія, твір; творчі роботи – написання репортажу, статті, інтерв'ю, міні-сценаріїв, розповіді від імені героя фільму, телепередачі; складання колажів, афіш, кіно-, відеозйомка тощо; евристичні, ігрові заняття – вікторини, конкурси тощо; диспути, конференції з різних тем, пов'язаних із медіаосвітою); використання отриманих знань і умінь у процесі педагогічної практики. Практичне застосування отриманих знань під час проведення поточних і залікових занять зі школярами (факультативи, гуртки, тематичні ранки і вечори, вікторини, ігри тощо).

– *Медіа в освітньому процесі закладів вищої освіти і загальноосвітніх закладів.* Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладах вищої освіти і загальноосвітніх закладах. Вплив аудіовізуальної інформації на навчання і виховання майбутніх учителів закладів вищої освіти і учнів загальноосвітніх шкіл. Формування світоглядних позицій майбутніх учителів закладів вищої освіти і учнів загальноосвітніх шкіл засобами масової інформації.

З метою активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів у освітньому процесі використовувалися різнопланові види занять. Ці завдання сприяли формуванню у майбутніх учителів стійкої мотивації та бажання застосовувати медіаосвітні технології у навчанні та в подальшій професійній діяльності:

– творчі вправи – передбачали тренування в застосуванні вивченого матеріалу на практиці. Вправи давали можливість поглиблювати знання, формувати відповідні уміння й навички, розвивати мислення й застосовувати медіаосвітні засоби;

– ділова гра – передбачала моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Вона є методом активного навчання, що сприяє досягненню конкретних завдань, конфліктності ситуацій, активності учасників, відповідний психологічний клімат, між групове спілкування.

– евристичні завдання – передбачалися бесіди, що базувалися на уже сформованих певних уявленнях та життєвих спостереженнях майбутніх учителів початкової школи, це давало можливість засвоювати нові знання.

Для досягнення високого результату засвоєння знань і умінь використовувалися такі практичні завдання. Подамо приклади завдань, що застосовувалися на рефлексивно-творчому етапі, які сприяли формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи:

Завдання 1. «Я пропоную...». Написати статтю в газету/журнал/інтернет-сайт, у якій би Ви запропонували ефективні методи поліпшення сприйняття медіатекстів різних видів і жанрів.

Завдання 2. «Достовірність медіа». Продемонструвати майбутнім учителям певну фотографію. Розглянути фотографію та дати відповіді

на запитання: «Чи довіряєте ви фотографії і чому?», «Як можна підтвердити чи спростувати ваші висловлювання?».

Щоб проаналізувати джерело, потрібно знати певні критерії перевірки достовірності інформації:

- 1) Чи відомий автор, джерело інформації?
- 2) Чи ви довіряєте джерелу, автору?
- 3) Що говорять інші джерела, автори?

Виділяють такі рівні маніпулювання:

- 1) посилення наявних у свідомості людей потрібних маніпуляторів ідей, настанов, мотивів, цінностей, норм;
- 2) часткові, незначні зміни поглядів на ті чи інші події, процеси, факти, що впливають на емоційне й практичне ставлення людей до певного явища;
- 3) докорінна, кардинальна зміна життєвих настанов шляхом поширення серед виборців сенсаційних, драматичних, надзвичайно важливих для них повідомлень.

Завдання 3. Ділова гра «Створюємо газету/журнал/інтернет-сайт». Створити випуск газети/журналу, що містить актуальну для вашої аудиторії інформацію. Обрати тему, придумати вдалий і змістовний заголовок. Проаналізувати статті в газетах, журналах, на інтернет-сайтах. Вибрати й систематизувати їх за змістом медіатекстів. Підібрати ілюстрації до статей. Оформити естетично стінгазету/журнал. Продумати презентацію свого медіапродукту.

Завдання 4. «Технології розвитку медіаосвіти: створюю власний медіапроект». Представити на занятті власний медіапродукт, виконаний як медіаосвітній проєкт (шпальта, спецвипуск газети, телевипуск новин, інтернет-сайт тощо). Підготуватися до його публічної демонстрації.

Завдання 5. «Особистісні якості». Розділити аркуш паперу на три колонки. В одну записати не менше 10 історичних особистостей, персонажів книг, фільмів, телепередач. Важливо, щоб вони подобались. У другу колонку навпроти кожного імені 2-3 якості, які найбільше приваблюють та захоплюють. У третій колонці записати якості у порядку їх повторюваності, від найбільшої кількості до найменшої. Наприклад, мужність – 2 рази, почуття гумору – 5 разів, сміливість – 1 раз, то потрібно

записати якості в такому порядку: почуття гумору, мужність, сміливість.

Запропонувати майбутнім учителям перечитати список якостей із третьої колонки – вони і є проєкцією їх якостей. Майбутні учителі не вибирали б якості, що не звучали б в унісон із власною душею, вони віддзеркалюються.

Для перевірки засвоєних знань майбутніми учителями, застосовувалися такі методи:

– усний контроль – передбачав індивідуальне, фронтальне та групове опитування, допомагав активізувати увагу майбутніх учителів;

– письмовий контроль – передбачав застосування тестових завдань та запитань за змістом навчальної програми «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь».

Сучасні медіа забезпечують легкість отримання різноманітної інформації. Тому завдання педагога полягає в тому, щоб спрямувати зусилля студента на самостійне вироблення нових знань, що являють собою результат пізнавального процесу, отриманий ним самим.

Обираючи певну технологію, перш за все звертали увагу на запитання: «Яка мета використання на уроці медіатехнологій?». Від постановки мети й завдань залежить ефективність подальшої роботи з медіазасобами. Наголошуємо на продуктивності медіатехнологій, оскільки вони забезпечують можливість:

- ілюструвати навчальний матеріал;
- естетично оформлювати візуальну інформацію;
- створювати відповідний емоційний фон уроку;
- перевіряти знання матеріалу учнями;
- організувати інтерактивність [21].

Усвідомлюючи необхідність розроблення сучасних засобів формування медіакомпетентності, нами розроблено та видано навчальний посібник «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності».

Аналіз лексикографічних джерел і сучасного стану навчально-методичної бази ЗВО засвідчив необхідність створення видання, у якому зібрана основна термінологічна база, що стосується медіаосвіти. Однією з вимог до майбутнього вчителя початкової школи є

оволодіння глосарієм предметних галузей та професійно-педагогічною термінологією, що спонукало до розроблення «Словника-довідника з медіаосвітньої діяльності» [16] та інших методичних матеріалів, необхідних для проведення формувального етапу експерименту. «Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності» розрахований на використання викладачами, студентами, аспірантами, вчителями, а також усіма, хто цікавиться проблематикою медіаосвіти, новітніх медіа та комунікаційних технологій.

Методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи, як правило, базується на реалізації різноманітних завдань. Теоретичний аналіз елементів, розроблення та застосування на практиці, дають можливість виділити основні функції даних завдань: навчальні (засвоєння знань про теорії та закони, прийоми сприйняття), розвивальні (розвиток мотиваційних, вольових та інших якостей та властивостей особистості), адаптаційні (понятійний етап взаємодії з медіа) та керувальні [6].

Дослідниця О. Нечай справедливо наголошує, що майбутнім учителям треба чітко «уявляти собі структуру сучасної аудиторії» [13, с. 238], що вони повинні оволодіти методикою, де форми й методи «можуть бути найрізноманітнішими. Дуже багато залежить від ініціативи та творчих можливостей майбутніх фахівців, а також від реальних умов» [13, с. 252] освітнього процесу.

Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, за Т. Черниш [3], як і будь-яких інших інновацій, в тому числі й медіатехнологій, проходять, так званий, 5-етапний процес прийняття: пізнання; переконання; рішення; упровадження; підтвердження.

Такий поетапний шлях може успішно подолати в тому разі, якщо впровадження інновацій відбувається у відповідному навчальному середовищі. У процесі формування медіакомпетентності засобами медіа ми практикували обговорення та створення медіатекстів.

Загальна схема обговорення медіатексту:

- вступне слово вчителя (мета – дати коротку інформацію про авторів медіатексту, назвати їхні попередні роботи, щоб аудиторія могла вийти за рамки конкретного твору та звернутися також до інших творів;

- колективне «читання» медіатекстів (комунікативний етап);

- обговорення медіатексту, підбиття підсумків [20, с. 182].

Завершувалося обговорення проблемно-перевірними питаннями, за якими визначається ступінь засвоєння аудиторією отриманих умінь аналізу медіатексту [5, с. 275].

Основними формами організації освітнього процесу є навчальні заняття (лекції, лабораторні, практичні, семінарські й індивідуальні заняття, консультації), самостійна робота, практична підготовка й контрольні заходи.

Основною формою організації навчальних занять є лекція – структурований, логічно завершений, науково обґрунтований послідовний виклад наукової проблеми чи теми, ілюстрований за необхідності наочною. Вона має слугувати підґрунтям для поглиблення й систематизації знань, що набувають студенти в процесі аудиторної та позааудиторної роботи.

З метою активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів у освітньому процесі використовувалися такі види лекцій:

– лекція-візуалізація – одна із форм подання навчального матеріалу засобами аудіо- та відеотехніки. Дає можливість забезпечити оптимальний обсяг передавання й засвоєння майбутніми вчителями навчальної інформації, а також раціоналізувати освітній процес і підвищити його ефективність. Використання цього різновиду лекцій забезпечувала можливість подавати достовірну інформацію про події та явища, що вивчаються. Використовувалася під час опанування теми «Основні історичні етапи розвитку медіаосвіти, зародження медіа в Україні та зарубіжних країнах». Для активізації навчальної діяльності створено презентацію, де відображено основні аспекти становлення медіаосвіти, що виводилося на слайди поетапно, залежно від появи певного медіаосвітнього засобу в зарубіжних країнах і Україні;

– інтерактивна лекція – лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку, передбачала ведення активного діалогу з аудиторією. Сприяло кращому засвоєнню знань завдяки високій розумовій активності майбутніх учителів. Під час опанування теми «Медіаосвіта як засіб розвитку критичного мислення» передбачалося активне ведення діалогу;

– відеолекція – сприяла розвитку наочно-пізнавального мислення майбутніх учителів початкової школи. Здійснювався підбір матеріалів з теми «Медіаосвіта як навчальна дисципліна. Основні терміни, ключові концепції, напрямки медіаосвіти», що вивчалася, у процесі перегляду відеопрезентації, коментувалися події, які передавалися на екрані. Представлено відеоматеріали щодо змісту і основних завдань медіаосвіти, її зв'язку із іншими науками (соціальна педагогіка, психологія, філософія, культурологія). Функцій медіаосвіти у процесі здійснення освітніх завдань; місця медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів; видів медіа; класифікації та функцій сучасних медіа за соціально-педагогічними критеріями; місце використання, змісту інформації, функціям та цілям використання, впливу на особистість. Відбувалося коментування основних понять та термінів;

– бінарна лекція – полягала в діалозі двох викладачів, які читають лекцію за однією й тією ж темою. Передбачалося опанування теми «Медіапедагогіка і основи медіакомпетентності як психолого-педагогічна складова підготовки майбутніх учителів», була проведена із залученням до викладення матеріалу викладача психології. Це сприяло кращому засвоєнню майбутніми вчителями психологічних особливостей формування основ медіакомпетентності.

– проблемна лекція – для оволодіння певною темою майбутнім учителям пропонувалися знайти й застосувати нові для себе знання чи способи дій. Застосовувалася під час опанування теми «Місце та роль медіа й медіаосвіти в сучасному світі», пропонувалося завдання, щоб майбутні вчителі самі дійшли висновку про важливість медіа в сучасному світі;

– лекція-консультація – передбачала організацію опанування нового матеріалу за такими сценаріями: попередня підготовка студентів → підготовка ними запитань для поглиблення знань → відповіді викладача; висвітлення нової теми викладачем → запитання студентів → відповіді викладача → узагальнення й підведення підсумків. Застосовувалася під час опанування теми «Медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи», спочатку пропонувалося майбутнім учителям самостійно віднайти інформацію щодо формування медіакомпетентності та розробити запитання для поглиблення власних знань.

– лекція із заздалегідь запланованими помилками – передбачала висвітлення викладачем певної теми із фіксацією основних положень на дошці, а далі під час виконання певних дій майбутні учителів разом з викладачем підходять до того, що виявлено помилку. Студентам пропонувалося віднайти у логіці розмірковувань помилки, що спричинили подібний результат. Передбачалося опанування теми «Медіа в освітньому процесі закладів вищої освіти і загальноосвітніх закладів»;

– лекція-бесіда (лекція-діалог) – активне залучення студентів до освітнього процесу. Активне залучення майбутніх учителів відбувалося під час опанування теми «Використання можливостей медіаосвітніх засобів в освітній діяльності закладів вищої освіти»;

– лекція-дискусія – організовувався вільний обмін думками, що активізувало пізнавальну діяльність аудиторії. Передбачалося опанування теми «Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи».

Розроблюючи зміст лекцій з курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь» [15], ми брали до уваги, що повинно відбуватися залучення майбутніх учителів до наукової творчості, а не тільки передавання їм наукової істини. Тому вважаємо характерною особливістю лекції діяльнішу основу – взаємодію викладача та студентів у сумісному навчальному пошуку.

Лекція повинна забезпечувати: великий об'єм чітко систематизованої й концентрованої, методично грамотно підбраної наукової інформації; аргументованість суджень; достатню кількість фактів, аргументів чи документів, що підтверджують основні тези лекції; лаконічність, логічність і ясність викладу інформації; активізацію освітньої діяльності майбутніх учителів різноманітними засобами; чітке окреслення кола запитань для самостійного опрацювання матеріалу з посиланням на літературні джерела; доцільне використання різноманітних засобів наочності.

Під час опанування дисциплін ми використовували за дидактичними завданнями такі види лекцій: вступна, тематична й заключна. За способом викладу навчального матеріалу: проблемна, з елементами дискусії, з наперед запланованими помилками, бінарні тощо. До кожної лекції розроблялася презентація.

Цикл практичних занять передбачає використання проблемних колективних обговорень та рецензування медіатекстів. Тут можуть використовуватися такі види проблемних творчих завдань:

- зіставлення й обговорення рецензій (статей, книг) професійних медіакритиків;
- підготовка рефератів щодо теоретичних проблем медіаосвіти;
- усні колективні обговорення медіатекстів;
- письмові рецензії студентів на різноманітні медіатексти.

Під час занять майбутні учителі набували навичок під час роботи з різними медіатекстами, зокрема фотографіями, статтями з інтернет-сайтів і новинними сюжетами. Студентам нагадували, що починати аналіз певного медіа важливо не з самого змісту повідомлення, а з перевірки його джерела, авторства, і тільки потім приступати до аналізу змісту й припущення щодо мети.

Під час роботи з медіатекстами акцентували увагу на знаннях та навичках, отриманих на попередніх заняттях із даного предмету або на інших заняттях. Студентська аудиторія шукала відповіді на такі проблемні питання: «У чому ви вбачаєте переваги й недоліки даного медіатексту?», «Чи згодні ви з тими чи іншими оцінками автора? Чому?», «Чи є в автора свій індивідуальний стиль? Якщо так, то в чому він проявляється (стилістика, лексика, доступність, наявність іронії, гумору тощо)?», «Що застаріло, а що ні в даній книзі?», «Медіатексти якої тематичної, жанрової спрямованості підтримує автор статті? Чому?», «Чому автор побудував композицію своєї статті саме так, а не інакше?» тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Chelysheva, I. V. (2009). *Metodika i tehnologiya mediaobrazovaniya v shkole i vuze* [Methodology and technology of media education at school and university]. Taganrog: Taganrogskii gosudarstvennyi pedagogicheskii institut (in Russian)
[Чельшева, И. В. (2009). *Методика и технология медиаобразования в школе и вузе*. Таганрог: Таганрогский государственный педагогический институт].
2. Chelysheva, I. V. (2011) *Mediarealnost kak novyj tip sociokulturnogo prostranstva* [Media reality as a new type of sociocultural space]. *Innovacii v obrazovanii*, 11, 93–106 (in Russian)
[Чельшева, И. В. (2011). Медиареальность как новый тип социокультурного пространства. *Инновации в образовании*, 11, 93–106].
3. Chernish, T. V. (2011, April). *Psykhologichni chynnyky uspishnosti vprovadzhennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u diialnist vchytelia* [Psychological factors of success of

Незалежно від форм медіаосвітньої роботи, прийомів, що використовувалися під час організації медіаосвітнього лекційного чи практичного заняття, медіапедагогічна діяльність будувалася як цілісна система, а кожне заняття мало чітку мету й комплекс педагогічних завдань. Ми поділяємо думку І. Челишевої [1, с. 139-141] про те, що задум конкретного медіаосвітнього заняття відповідав інтересам та можливостям студентів, їх життєвому досвіду, сприяв отриманню нових знань, активізації пізнавальної активності й розвитку творчого потенціалу. Бачення й розуміння головної ідеї, мети й завдань медіаосвітніх занять допомагало викладачу забезпечити творчу участь кожного студента в процесі медіаосвіти.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз змісту дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи виявили недостатність приділення уваги формуванню медіакомпетентності. Пропонована методика формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи сприяла формуванню як окремих компонентів досліджуваної якості, так і медіакомпетентності в цілому. Використання в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи медіаосвітніх засобів дозволяє дійти висновку, що вони є унікальним засобом не лише формування критичного мислення, а й розвитку комунікативних, креативних здібностей студентів, засобом стимулювання самопідготовки та освітньої діяльності й формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

- introduction of information and communication technologies in activity of the teacher]. Retrieved from <http://timso.koippo.kr.ua/blogs/index.php/Internet-konferencia/title-21> (in Ukrainian)
[Черниш, Т. В. (2011, Квітень). *Психологічні чинники успішності впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність вчителя*. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/blogs/index.php/Internet-konferencia/title-21>
4. Fateeva, I. A. (2007). *Mediaobrazovanie: teoreticheskie osnovy i praktika realizacii* [Media education: theoretical foundations and practice of implementation]. Chelyabinsk: Cheliabinskii gosudarstvennyi universitet (in Russian)
[Фатеева, И. А. (2007). *Медиаобразование: теоретические основы и практика реализации*. Челябинск: Челябинский государственный университет].
 5. Fedorov, A. V. (2007). *Razvitie mediakompetentnosti i kriticheskogo myshleniya studentov pedagogicheskogo vuza* [Development of media competence and critical thinking of students of a pedagogical university]. Moscow: Informaciya dlya vseh (in Russian)
[Федоров, А. В. (2007). *Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза*. Москва: Информация для всех].
 6. Fedorov, A. V. (2008). *Media-osvita: tvorchi zavdannia dlia shkolariv* [Media education: creative tasks for schoolchildren]. *Vidkryti urok: rozrobky, tekhnolohii, dosvid, 1*, 55–60 [in Ukrainian].
[Федоров, А. В. (2008). *Медіа-освіта: творчі завдання для школярів*. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід, 1*, 55–60].
 7. Hizhnyak, I. M. (2008). *Professionalnaya podgotovka budushih uchitelej inostrannogo yazyka na osnove ispolzovaniya tehnologii mediaobrazovaniya* [Professional training of future teachers of a foreign language based on the use of media education technology] (Doctoral dissertation). Penza (in Russian)
[Хижняк, И. М. (2008). *Профессиональная подготовка будущих учителей иностранного языка на основе использования технологии медиаобразования* (Кандидатская диссертация). Пенза.
 8. Kazakov, Yu. M. (2006). *Funktsii mediaosvity v profesiinii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia* [Functions of media education in the professional training of future teachers]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 6*(101), 272–278 (in Ukrainian)
[Казаков, Ю. М. (2006). *Функції медіаосвіти в професійній підготовці майбутнього вчителя*. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, 6*(101), 272–278].
 9. Kirillova, N. B. (2005). *Mediakultura kak integrator sredy socialnoj modernizacii* [Media culture as an integrator of the social modernization environment] (Doctoral dissertation). Moscow (in Russian)
[Кириллова, Н. Б. (2005). *Медиакультура как интегратор среды социальной модернизации* (Докторская диссертация). Москва].
 10. Kubey, R. (1997). *Media Literacy in the Information Age*. N. d.: New Brunswick.
 11. McLuhan, M., Hutchon, K., & McLuhan, E. (1977). *City as Classroom: Understanding Language and Media*. Ontario: Irwin Publishing.
 12. Najdonova, L. A. (2013). *Yevropeiski kryterii mediahramotnosti* [European criteria for media literacy]. Retrieved October, 13, 2018, from <http://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/MediaNaydonova2013maketSite.txt> (in Ukrainian)
[Найдьоновна, Л. А. (2013). *Європейські критерії медіаграмотності*. Актуально на 13.10.2018. URL: <http://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/MediaNaydonova2013maketSite.txt>].

13. Nechaj, O. F. (1989). *Osnovy kinoiskusstva* [Fundamentals of Cinematography]. Moscow: Prosveshenie (in Russian)
[Нечай, О. Ф. (1989). *Основы киноискусства*. Москва: Просвещение].
14. Onkovich, G. V. (2010). *Mediaosvita. Eksperymentalna prohrama bazovoho navchalnoho kursu dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv* [Media education. Experimental program of the basic training course for students of higher educational institutions]. Kyiv: Logos (in Ukrainian)
[Онкович, Г. В. (2010). *Медіаосвіта. Експериментальна програма базового навчального курсу для студентів вищих навчальних закладів*. Київ: Логос].
15. Plugina, A. P. (2019). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do formuvannia v uchniv media-osvitnikh umin* [Theoretical and methodological bases of preparation of future primary school teachers for formation of media-educational skills in students]. Gluhiv: Gluhivskij NPU im. O. Dovzhenka (in Ukrainian)
[Плугіна, А. П. (2019). *Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь*. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка].
16. Plugina, A. P., & Biryuk, L. Ya. (2018). *Slovnnyk-dovidnyk z media-osvitnoi diialnosti* [Dictionary-reference book on media-educational activity]. Sumi: Vinnichenko M. D. (in Ukrainian)
[Плугіна, А. П., & Бірюк, Л. Я. (2018). *Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності*. Суми: Вінніченко М. Д.].
17. Rizhih, N. P. (2007). *Mediaosvita studentiv pedagogichnogo vuzu na materialy anglomovnih ekrannih mistectv* [Media education of students of a pedagogical university on the material of English-language screen arts]. Taganrog: Kuchma (in Russian)
[Рыжих, Н. П. (2007). *Медиаобразование студентов педагогического вуза на материале англоязычных экранных искусств*. Таганрог: Кучма].
18. Rizun, V. V. (Ed.). (2012). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy]. Kyiv: Centr vilnoyi presi (in Ukrainian)
[Різун, В. В. (Ред.). (2012). *Медіаосвіта та медіаграмотність*. Київ: Центр вільної преси].
19. Shubenko, N. O. (2010). *Formuvannia mediakultury maibutnoho vchytelia muzyky zasobamy audiovizualnykh mystetstv* [Formation of media culture of the future music teacher by means of audiovisual arts] (Doctoral dissertation). Kyiv (in Ukrainian)
[Шубенко, Н. О. (2010). *Формування медіакультури майбутнього вчителя музики засобами аудіовізуальних мистецтв* [Кандидатська дисертація]. Київ].
20. Toiskin, V. S., & Krasilnikov, V. V. (2009). *Mediaobrazovanie v informacionno-obrazovatelnoj srede* [Media education in the information and educational environment]. Stavropol: SGPI (in Russian)
[Тоискин, В. С., & Красильников, В. В. (2009). *Медиаобразование в информационно-образовательной среде*. Ставрополь: Изд-во СГПИ].
21. Zaznobina, L. S. (1998). Standart mediaobrazovaniya, integrirovannogo s razlichnymi shkolnymi disciplinami [Media education standard integrated with various school disciplines]. *Standarty i monitoring v obrazovanii*, 3, 26–34 (in Russian)
[Зазнобина, Л. С. (1998). Стандарт медиаобразования, интегрированного с различными школьными дисциплинами. *Стандарты и мониторинг в образовании*, 3, 26–34].
22. Zhilavskaya, I. V. (2009). *Mediaobrazovanie molodezhnoj auditorii* [Media education for youth audience]. Tomsk: TIIT (in Russian)
[Жилавская, И. В. (2009). *Медиаобразование молодежной аудитории*. Томск: ТИИТ].